

ROCA RICART, Rafael (2011): «Estudi introductorio». A: *La Renaixença valenciana i el redescobrimient del país: El Centre Excursionista de Lo Rat Penat (1880-1911)*. Estudi i transcripció de Rafael ROCA. Paiporta: Editoria Denes, p. 21-128.

SÒRIA, Enric (2010): *En el curs del temps: Un itinerari a través de vuit-cents anys de literatura catalana*. Palma: Editorial Moll.

LLORET, Albert (2013): *Printing Ausiàs March. Material Culture and Renaissance Poetics*. Madrid: Centro para la edición de los clásicos españoles, 318 p.

Des de fa un parell de dècades, ha anat creixent la bibliografia, ja considerable, sobre la transmissió de l'obra d'Ausiàs March i les circumstàncies en les quals es van produir els 13 manuscrits existents de la seva obra i les cinc edicions publicades en diverses ciutats de l'Espanya habsburga entre 1539 i 1560. Gràcies als extensos i detallats estudis codicològics de Vicenç Beltran, Josep-Lluís Martos, Maria Mercè López Casas i altres, es va configurant amb més precisió les relacions entre els testimonis de l'obra de March i les funcions concretes que podien haver tingut en el seu moment. Abans d'aquests estudis mai s'havia donat a la dimensió física dels testimonis tota la importància que es mereixen. Ara tenim una idea molt més clara de com aquests constituïts —els plecs, els fulls perduts, el paper, la presència de determinats testimonis en els altres—, i quina relació hi ha entre tots ells, que la que es dedueix de les edicions crítiques d'Amédée Pagès (1912-14) o Archer (1997). Són passos imprescindibles per arribar a realitzar algun dia l'ideal filològic plantejat més d'una vegada en relació amb March, la d'establir la filiació textual dels 128 poemes un per un i no tots plegats en la forma que es veu en les edicions suara esmentades.

El present llibre d'Albert Lloret, basat en la seva tesi doctoral, és una contribució important a aquesta línia de recerca sobre March, indagant en la cultura textual de la primera meitat del segle XVI des d'on van sorgir les edicions. L'autor enfoca el seu estudi en les de 1539, publicada a València per Joan Navarro i amb l'epístola preliminar i traducció de Baltasar Romaní, i la de 1543, publicada a Barcelona per Carles Amorós. La seva importància rau en el fet que són les primeres edicions, però també en el seu paper divulgador de l'obra de March a Espanya. L'estudi de la de 1543 entranya també l'anàlisi d'un dels manuscrits del segle XVI, el denominat ms. *D*. Lloret examina a fons i amb una gran riquesa de detalls la relació entre edició i manuscrit per recolzar la idea proposada per Pagès que l'edició de 1543 va usar com a base el manuscrit *D* (Archer en la seva edició del 1997 rebutja la hipòtesi per suggerir que el procés era el revés: el manuscrit mostra canvis i anotacions fetes a base de l'edició). La conclusió de Lloret és que el manuscrit, que demostra haver format part de la biblioteca de la casa de Ferran de Cardona, vinculat a l'edició, va ser emprat per l'impressor de l'edició, tot i que el manuscrit no es va produir amb aquest motiu (154).

Els capítols sobre Romaní s'aprecien sobretot per la detallada anàlisi de l'epístola preliminar i els seus procediments com a traductor. Segons Lloret, aquests inclouen una tendència a reescriure l'original a la llum de les convencions de la poesia dels *cancioneros* i la ficció sentimental, a més d'una propensió per a introduir frases típicament marquianes fins i tot on el text deia una cosa molt diferent. La descripció de les preocupacions morals que són determinants per a alguns aspectes del desajust entre text i traducció, i fins i tot de la selecció de textos, també està molt ben feta.

El capítol sobre la edició de 1543 aclareix d'una manera molt àmplia i completa el context cultural entorn a la figura de Ferran de Cardona, i representa un gran avanç en aquest sentit. El capítol final amplia a base d'una anàlisi de la distribució dels poemes a l'edició de 1543 la hipòtesi desenvolupada en diversos treballs per Lluís Cabré i Jaume Torró d'una ordenació dels poemes al segle XVI d'acord amb el model que oferia el *canzonere* de Petrarca. Els seus arguments són prou persuasius. Però, tot i que aquestes idees formen també el gruix de les conclusions finals, el valor del llibre està en tots els diversos aspectes que hem assenyalat. Els complementen dotze apèndixs molt útils.

Hi deuen haver motius concrets per escriure el llibre en (un bon) anglès, però no deixa de ser sorprenent, atès que la matèria que es tracta en ell interessarà sobretot als especialistes en Ausiàs March i

més concretament en qüestions ecddòtiques i de transmissió de l'obra de March. I ho diu aquest recensor que va fer el mateix fa trenta anys i encara se'n penedeix.

Robert ARCHER
King's College London

MANENT, Albert / POCA, Josep (2013): *Pseudònims usats a Catalunya i a l'emigració*. Lleida: Pagès editors, 600 p.

La tasca d'incansable activista cultural, filòleg, historiador, poeta i biògraf d'Albert Manent és prou coneguda. I la feina d'editor-curador de Josep Poca ens ha salvat documents i epistolars imprescindibles i és autor de llibres i d'articles en diversos mitjans.

Els reculls de Joan Givanel (*Cinc-cents pseudònims catalans*, 1934) i de Josep Rodergas (*Els pseudònims usats a Catalunya*, 1951), que n'aplegà 3.800, són els antecedents del de Manent i Poca, que han ampliat el repertori fins a 7.500 pseudònims procedents de Catalunya i de l'emigració. Hi consten els pseudònims emprats, per escrit amb poques excepcions, al nostre país, en qualsevol llengua, per autors catalans o no, i també els d'autors traduïts amb presència al Principat. El llibre no classifica els tipus de pseudònims perquè es limita al catàleg alfabètic, amb indicació de dades mínimes d'època i origen i inclou des d'autors de l'edat mitjana fins a figures dels mitjans de comunicació actuals. Els autors no sempre poden localitzar el lloc de naixement o l'època i lloc de l'actuació, que són útilment consignats en la majoria de casos.

Quins motius porten algú a signar amb un nom que no és el seu? Se'n poden deduir bastants i diversos, però resseguint les llistes s'hi pot veure la diversitat de característiques: de vegades els autors són coneguts pel "*nom de plume*", noms artístics més coneguts que el seu nom real. Però sovint volen conservar l'anonimat, o bé perquè es dediquen a gèneres menors que perjudicarien la seva dedicació a obres més personals; per evitar la censura política que els podria identificar; en autors catalans per a signar les obres que escriuen en castellà *pro pane lucrando* i que no consideren tan pròpies; per evitar repetició, quan una revista és obra en gran part d'un sol autor amb diversos articles; per pura facècia, o bé per admiració o afinitat amb algun personatge famós. També el pseudònim pot consistir senzillament a fer servir el segon cognom quan el primer és molt habitual i el segon més personalitzat; per exemple, el nom complet de l'actor Alejandro Ulloa era Alejandro García Ulloa o el de Pablo Picasso era Pablo Ruiz Picasso.

Hi ha autors molt proclius als pseudònims. Començant pels autors del llibre que comentem, si Josep Poca és més discret i només n'ha fet servir un parell en el seus escrits, Albert Manent arriba a la vintena. Manolo Vázquez Montalban el supera amb trenta-set, alguns dels quals amb curioses i alambinades referències a personatges o fets de la seva època: El Guerrillero del Antifaz, facción progre; Manolo el Breve, de la Real Academia de Enanos Infiltrados; Serer o no Serer de la Santa Hermandad de Compañeros de Viaje de Wagons Lit, etc. Josep Carner és el que més pseudònims utilitza, cinquanta-dos, amb noms com Bellafila, Joan d'Albaflor i amb tirada cap als personatges literaris: Amadís de Gaula, Caliban, Palmerín d'Oлива, Plautus... Pompeu Fabra signava alguns dels seus treballs com a Esteve Arnau. Tot plegat ens permet identificar l'autor d'articles signats amb pseudònim o ens fa conèixer el nom del registre civil d'alguns pseudònims coneguts.

Signen amb les inicials, de vegades jugant amb la llengua: A. B. C. (Antoni Bergnes de les Cases), B. C. A. (Bonaventura Carles Aribau), C. C. C. (Carles Cardó, Canonge) o M. R. (Manuel Trens), que porta l'alambinament a usar la inicial del seu cognom traduït a l'anglès: Railways.

No són rars els qui signen Anònim, ras i curt i eviten signar el seu article o treball. El canvi de nom dels religiosos també és vist com a pseudònim: Basili de Rubí (Francesc de Paula Malet i Vallhonrat), Hipòlita de Jesús (Isabel de Rocabertí), Miquel d'Esplugues (Pere Campprecció).

Hi trobem pseudònims de personatges espanyols o estrangers que han actuat a Catalunya, com Sarita Montiel (Maria Antònia Abad), o d'escriptors que hi han estat traduïts com Alexandre Dumas, pare